



## HELAL GIDA ANLAYIşIMIZ

Orhan EKER\*

*Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakóltesi, Temel İslam Bilimleri Bólümü, Konya, Türkiye*

### MAKALE BİLGİSİ

*Geliş tarihi: 5 Ekim 2021*  
*Düzeltilme tarihi: 1 Aralık 2021*  
*Kabul tarihi: 2 Aralık 2021*

**Anahtar Kelimeler:** Helal, tayyibât habâis, istihale, buharlaşma, alkol.

### ÖZET

Helal gıda konusu son yıllarda dünya gündemine oturmuş durumdadır. Bunun sebebi dünya milli gelirinin yaklaşık 1/20'sinin helal gıda tarafından oluşturulmuş olmasıdır. İslam'ın helal gıdayı ısrarla emretmiş olması da helal gıdanın İslam âleminde gündemde olmasının başka bir sebebidir. Çünkü insan helal gıdaya ayarlı yaratılmıştır. Helal olmayan gıdalar insandaki ilahî ayarı bozmaktadır. Bu ayarın yeniden düzene sokulması zorunludur ve bunun için de insanların helal ürün tüketmesi gerekmektedir. Tüketime dayalı ekonomi, israfa, israf da çok hammadde kullanımına, çok hammadde kullanımı ise çevre bozukluğuna sebep olmuştur. İsrafın önlenmesi konusunda "Üretileni tüket" felsefesi yerine mutlaka "İhtiyaç kadar üret/fazla üretme" felsefesine geçilmelidir. İslam'da "Tayyibât" helal, "Habâis" ise haram kılınmıştır. Kur'an'ı Kerim ve Hadislerde helal ve haram ilkeleri zikredilmiş ve bunlara ilişkin örnekler verilmiştir. Adı geçmeyenlerin durumu konusunda da ilkelere göre hükmünün tespiti yoluna gidilmiştir. Bu konuda önemli bir terim, "İstihale" kavramıdır ve kısmen kimyasal dönüşüm olan istihale, haram ve necis olan şeyi helal ve temiz hale getirir. Bu çalışmada helal/haram konuları ve bunların Müslümanlar açısından önemi tartışılmış ve konuya ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.

### OUR HALAL FOOD PERCEPTION

### ABSTRACT

**Keywords:** Halal, tayyibat, habais, istihalah, evaporation, alcohol.

*The halal food issue has been on the world agenda for several years. The reason for this is that approximately 1/20 of the world's national income is generated by halal food. The insistence of Islam on halal food is another reason why halal food is on the agenda of the Islamic world. Human being was created according to halal food. Foods that are not halal have disturbed the divine adjustment of the mankind. This setting needs to be rearranged. Consumption-based economy has caused waste, waste has caused the use of extra more raw material, and the use of too much raw material has caused environmental problems. To prevent wastage, instead of the philosophy of "Consume what is produced", the philosophy of "Produce as needed/do not overproduce" concept must be adopted. In Islam, "Tayyibat" is halal and "Habais" is forbidden. In the Qur'an and Hadith, halal and haram principles are mentioned, and examples are given. For those whose names were not*

\*Sorumlu Yazar: Orhan EKER, E-mail: [oceker@erbakan.edu.tr](mailto:oceker@erbakan.edu.tr), Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6597-8259>

*mentioned, the decision was made according to the basic principles withdrawn from the book. An important term in this regard is the concept of "Istihalah", which is a chemical transformation, that makes what is haram and najis is halal and clean. So, in this study, halal/haram issues and their importance for the Muslims were discussed and some suggestions were made accordingly.*

## 1. Giriş

Allah Teâla, insan vücudunu yaratmış ve yarattığı bu vücuda uygun birtakım kanunlar ortaya koymuş, bizim de o emir ve yasaklara uymamızı emretmiştir. Bu ilahî düzenlemeye **insan makinesini kullanma kılavuzu** denilebilir. Teşbihte hata olmasın ama sanki bir makine üretilmiş ve bu makinenin yanına kullanım kılavuzu gibi bir broşür eklenmiştir. Biz o makineyi o kullanım kılavuzuna/broşüre göre kullanırsak o makine hem uzun ömürlü olur hem de kendisinden beklenen faydayı en yüksek seviyede sağlamış olur. İşte insan makinesinin verimli şekilde fayda sağlaması, bu değerli kılavuza göre kullanılmasına bağlıdır. Beslenme konusunda işte o 'İlâhî Kılavuz' "**Helal Gıda**" olarak tanımlanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de çok genel bir başlık olarak "**Tayyibât**" denilen gıdaların helal, "**Habâis**" denilenlerin ise haram kılındığı beyan edilmiştir. Bu iki kelimenin geniş izahı bilahare yapılacaktır.

**Cenab-ı Hakk bu vücut makinesini "helal"e ayarlı yaratmıştır.**

Öyleyse insandaki bu ayarın bozulmaması gerekir. Eski zamanlarda ölçü, tartı aletleri TSE (Türk Standartlar Enstitüsü)'ne götürülüp ayardan geçirilirdi ve kontrol edildiğine dair bir damga vurulurdu. İnsan da kendini zaman zaman ilâhî ayara çekmelidir. Bu ayar ölçüsü Kitap ve Sünnet'te mevcuttur. Hz. Peygamber'e Miraç gecesinde süt ve şarap ikram edildiğinde Peygamberimiz, sütü tercih etmiştir. Cebrail

(a.s.) kendisine "Fitratı tercih ettin" demiş [Buhari (1981), Enbiya, 24; Müslim (1981), İman, 259, 272] ve yaratılışa uygun olanı seçmemiz gerektiğini vurgulamıştır. Şimdi 100 tane gencimize bir tepsi üzerinde kola ve sütü tercih imkânı versek acaba hangisini seçerler? Muhtemelen tercihleri süt olmayacaktır. Demek ki insanımız bilmeden ayar bozukluğu yaşıyor. İnsanımızın fitrat/fabrika ayarı bozulmuştur. Yaratılıştan beri gelen bu ayarı; sentetik, suni, uyduruk, haram gıdalar... bozmuştur. Bozuk ayarı düzeltmenin ilk aşaması "helal gıda" almaktır. Bu ilahî ayar, hayvanlarda da vardır. Mesela bir hayvanı kırlara saldırmızda o hayvanın, zehirsiz olan otları seçip yediğini görürüz. Yani o hayvanda bir ayar vardır. O ayara göre kendisine uygun olanı seçer. Bizler gıda konusunda titiz davranmadığımız için ayarımızı bozmuşuz. İnsan helale ayarlı yaratıldığı için helal gıda alırsa bu vücut makinesi uzun vadeli ve verimli çalışır. Mesela benzin ile çalışan bir motora, motorin koyacak olursak çalışmaz ya da kısa zaman sonra arıza verir ve çöplük haline gelir. Dolayısıyla insan vücudu helal gıda ile beslendiği takdirde o yasyaya uygun beslenmiş olur. Yani helal gıda ile beslenen vücut kendisinden beklenen menfaati en üst seviyede vereceği gibi öte yandan uzun ömürlü de olmuş olacaktır. Dolayısıyla insan vücudunun, kendisini yaratan Allah'ın ortaya koyduğu broşüre göre beslenmesi ve ona göre gıdalanması gerekir. Helal gıdanın bu yönden önemi çok

büyüktür. Yine aynı teşbihe dönecek olursak; nasıl ki üretilen makinenin bir ayarı

varsa ve makine o ayara göre çalışıyorsa; insana da Cenab-ı Hak bir '**Değerlendirme Ayarı**' koymuştur. Bu ayar '**Akl-ı Selîm**'i işaret eder. İşte bu ayarı bozulmamış yani akl-ı selim sahibi insanların gıda tercihleri doğru tercih olmaktadır.

## 2. Helal Gıda Çalışmalarının Tarihi Seyri

Helal gıda şuurunu ve çalışması İslam âleminde ilk önce 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletlerindeki Müslümanlar arasında başlamıştır. Bunun sebebi şu olabilir: Amerika'da en etkin lobilerden biri Yahudi lobisidir. Yahudiler kendi helalleri konusunda çok titizdir. Kendilerine ait helal damgası olan "Koşer" damgalı yiyecekleri yerler. Oradaki Müslümanlar, Yahudileri titiz görünce bizim de bir "Helal" damgamız olmalı diye düşündüler ve çalışmalara başladılar.

İİT (İslam İş birliği Teşkilatı)'na üye 58 tane ülke vardır. Bunlar içerisinde helal gıda standardını oluşturmuş, ona göre sertifika ve damga uygulaması ile üretimini yapmakta olan baş ülke Malezya'dır. Türkiye'de de bu konuda önemli gelişmeler var. Yakında Türkiye başı çekecek hale gelebilir. Biz de arkadaşlar olarak fıkıh, biyokimya, histoloji, veterinerlik, ziraat ve gıda branşlarına mensup akademisyenlerden bir platform oluşturduk. Çalışmaları çalıştaylar şeklinde yürüttük. Sekizinci çalıştaydan sonra, ulaştığımız neticeleri kamuoyuna bildirmeye karar verdik. 2011 yılının Kasım ayında Ankara'da bir kongre düzenledik. Geçtiğimiz yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı, TSE (Türk Standartları Enstitüsü) ve kurmuş olduğumuz platform bu konuda bilgi paylaşımı yaparak epeyce çalışma

yapmıştır. İslam İş birliği Teşkilatına üye 58 ülkeden 38 tanesi İİT'ye bağlı bir alt kurum kurdu. Bu kurum, SMIIC (İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü) diye anılmaktadır. Kurum, helal gıda standartlarını oluşturmaya çalışmaktadır. Türkiye de devlet olarak TSE tarafından temsil edilmektedir. Hedefe göre her ülke kendi içinde standartlarını oluşturacak ve tüm ümmeti kapsayacak şekilde son şekil verilmesi düşünülmüştür. Daha sonra bizim kurmuş olduğumuz platform "Helal Yaşam Derneği" haline geldi. Bu platformun veya TSE'nin sitesine girildiğinde helal gıda ile ilgili olarak varılan sonuçlar görülecektir. Türkiye'de helal gıda konusunda en güvenilir ve en çaplı bilgi havuzu bu sitelerde bulunmaktadır.

## 3. Doyma ve Beslenme Anlayışımız

Dünyadaki doğal gıdalar 1,5 - 2 milyar insana yetecek durumdadır. Geriye kalan yaklaşık 5 milyar insanın doyması konusunda sanayi mamulü gıdalar devreye girmiştir. Öncelikle "Doyma"nın ne olduğunu belirlemekle işe başlamamız gerekir:

Doyma anlayışı meyanında iki tanımlamadan bahsedebiliriz: Biyolojik doyma ve psikolojik doyma. Biyolojik doyma, bedenimizin ihtiyacını, ifade eder. Bunun belli bir sınırı vardır. Fakat canın isteğine göre yedikçe yemeyi ifade eden psikolojik doymanın sınırı yoktur. İnsan, bedeninin ihtiyacını düşünmeksizin canı çektikçe yiyecek, yedikçe yemek isteyecektir.

Doymanın bunlardan hangisi olduğu konusunda kapitalist anlayış ile İslam birbirlerinden farklı doyma tanımı yapmışlardır: Kapitalizmin yapmış olduğu tarifte insan "artık doydum" deyince doyma gerçekleşir. Doydum demedikçe insan doymamıştır ve yemeye devam edecektir. Yani kapitalizm, doymayı psikolojik doyma olarak alı-

yor ve öyle yönlendiriyor. Bunun sonucu olarak gün geçtikçe mide genişleyecek, vücut kolay kolay doydum demeyecektir. Bu da gittikçe kilo alma, obezite ve kronik hastalıklar gibi bir sonucu karşımıza çıkarılmaktadır. Yani ‘Doydum’ demek unutulunca birçok probleme davetiye çıkarılmış olmaktadır. Böyle olunca da bu insan kilo almak, çok yemenin doğurduğu hastalıklarla mücadele etmek, obezite tedavisi gibi pek çok uğraş ve masraf ile meşgul olmak zorunda kalmaktadır. Hâlbuki bu insan, vaktiyle hesaplı yese, psikolojik isteklere “Dur” diyebilse bu olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda kalmaz. İslam’a göre ise doyma, biyolojik doyma ile yetinmek şeklinde anlaşılır. Yani vücudun, ihtiyacı kadarını aldıktan sonra, psikolojik olarak vücut yemek istese bile vücudun “yok” diyebilmesidir. Yani nefse hâkim olmaktır. Gereksiz psikolojik isteklere karşı “Yok” diyebildiğimiz an, dünyanın bir başka güzel dünyaya dönüştüğünü, mevcut doğal gıdaların tüm insanlığa fazlasıyla yettiğini ve sağlığımızın gayet yerinde olduğunu göreceğiz.

Olayın ciddiyetini daha iyi anlamak için şöyle bir deneme yapabilir. Akşam yatmadan önce bir liste yapalım. Gün içerisinde yenilen ve içilen şeyleri yazalım. Bu listeye objektif bir gözle baktığımızda göreceğiz ki bunların çoğu psikolojik olarak, adet yerini bulsun diye alınmıştır. Hâlbuki vücudun, bu listedeki yiyeceklerin büyük çoğunluğuna aslında biyolojik olarak ihtiyacı yoktur. Yani, ihtiyaç fazlası olarak vücuda alınmıştır. İşte bu fazlalığa “Yok” diyebilmek İslam’ın “Doyma” dediği şey olmalıdır. Allah insana yeterince rızkını vermiştir. Düşünebiliyor musunuz ki dünyada bir kısım insanın açlıktan ölmesi, diğer bir kısım insanın ise tokluktan ıstırap çekmesi, çok çelişkili ve ibretlik bir durumdur. Sadece bu görüntü bile insanın, kendisine

yaptığı zulmü ve adaletsizliği anlatmaya yeter. Gıda yeterliliği konusunda bir zulüm dünyasında yaşıyoruz.

Doymayı psikolojik doyma olarak tanımlayan kapitalist (veya Beyaz Adam) yeme duygusunun sürekli artması için de tüm psikolojik imkânları kullanmaktadır. 5 – 5,5 milyarlık büyük kitle insanı doyurmak için ister istemez sanayi ürünü gıda üretimine başvurmaktadır. Bu üretim şekli, aslında gıda olmayan pek çok maddeyi gıda üretiminde kullanmayı beraberinde getirmektedir. Gıdaların bol üretilmesi, uzun zaman saklanabilmesi, aromatik özellikler taşıması, estetik ve çekici görünür olması, renklendirme işi... gibi özellikler, mamul rekabet arenasında mutlaka göz önünde bulundurulmaktadır. Öyle olunca da yüzlerce katkı maddesi, yem olamayacak pek çok şeyin yem olarak kullanılması, genetik yapılarla oynanması gibi fennî müdahalelerle gıdaların asıllarının yani “tayıbatın” bozulması vb. problemleri ortaya çıkmıştır. Modernizm olgusu, bu konuda kapitalist insanın tasarladığı şeytânî yaşam tarzı olarak, onların imdadına yetişmiştir. Kendilerinin ürettiği bu yaşam tarzı israfa ve üretilenlerin tükettirilmesine dayalı bir yönelişe dönüşmüştür. Böylece beyaz adam doğal şartlara göre hem daha ucuza üretiyor hem de üretenlere çok pahalıya tükettirebiliyor. Yani hem üretirken hem tüketirken para kazanıyor. Bu anlayışa göre “modernizm” düşüncesine göre, öngörülen hayat tarzında yaşayanlar “modern” olmakta; yaşamayanlar ise “çağdışı” kalmaktadır. Bu psikoloji, üretilenleri insanlara moda kapsamına alarak çok daha pahalı olarak tükettiriyor. Bu doymanın ve tüketmenin yani doyumsuzluğun bir sınırı yoktur. Sentetik diye ifade ettiğimiz bu gıda maddelerini tüketmenin neticesinde beklenmedik biyolojik ve psikolojik bozukluklar ortaya çıkmış olup in-

sanlık toplumsal belalara maruz kalmaktadır. Çok tüketim çok üretimi, çok üretim çok hammaddeyi, çok hammadde çevre bozukluğunu yani kirlenmesini doğurmuştur. Çevre bozukluğu ise zamanımızın en ciddi küresel belaları arasına girmiştir.

Batı dünyasının esas aldığı kişisel, bölgesel ve ulusal menfaat anlayışı, başkalaştırma ve başkasının hakkının düşünülmemesi, 'ne var ne yok her şey benim için' düşüncesi dünyamızı fesada boğmuştur.

#### 4. Helal Gıdanın Önemi

Helal gıdanın önemi hem ekonomik ve hem de dinî açıdan ele alınabilir.

##### 4.1. Ekonomik Açıdan Helal Gıda

Ekonomik açıdan helal gıdanın önemini kısaca aşağıdaki rakamlarla ifade etmek mümkündür: Dünya millî geliri 80 trilyon dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu 80 trilyonun 4 trilyonunu "helal yaşam pazarı" oluşturmaktadır. Yani Dünya millî gelirin %5'i helal gıda pazarında dolaşmaktadır. Bu 4 trilyonun da 2 trilyon dolar kadarını bizzat helal gıda oluşturmakta, kalan 2 trilyon dolar ise helal yaşam ve gıda üretiminin proses kısmında dolaşmaktadır. Bu büyük helal gıda pazarından hristiyan üreticiler de nemalanmak yani hem üretim hem de satım konusunda pay sahibi olmak istiyorlar. Tabii ki bu pazara mal sokabilmek ve mal satabilmek için o malın helal olması gerekir. Bunun için de helal sertifikası veren kurumlardan "Helal" belgesi almak gerekmektedir. Dünya üzerinde 500 civarında helal sertifikası veren kurum vardır. Sertifika sahasında dönen para 1 milyar avro olarak tahmin edilmektedir. Helal sertifika veren kurumlar içerisinde 90 veya 100 kadarı hristiyan kurumlardır. Yani hristiyanlar helal sertifika verme işine de girmekte ve başı

çekmektedirler. Bunların ne derece sağlıklı sertifika verecekleri tabii ki tartışmalı olup güven verici değildir. Latife kabilinden not edelim ki; helal gıda pazarına olan ilgi bazı ilginç durumlarla da karşılaşmamıza neden olmaktadır. Mesela domuz etinin üzerinde "helal kesim" ifadesine rastlanmıştır. Hristiyanlar, Müslümanların domuz etini yanlış kesim sebebiyle yemediklerini düşünmüş olmalı ki onlara göre; İslâmî kesim kurallarını dikkate alarak domuzu kestiklerinde Müslümanların o domuz etini yiyebileceğini yani helal olacağını zannetmişlerdir.

Helal gıda üretimine girmek isteyen gayrimüslim bir Japon'un, "Geleceğin parası, helal gıdadır" sözü helal gıdanın ekonomik boyutunu çok güzel ifade etmektedir: Sakarya İlahiyat Fakültesi Helal Gıda Ekonomisi konulu uluslararası bir kongre düzenlemiş olup buraya Cidde'den katılan bir temsilci ilginç bir şey söyledi; "Birkaç gün önce Japonya'dan bir gayrimüslim beni aradı. Helal gıda üretimine girmek istediklerini fakat bu noktada bilgi alacakları bir insana ihtiyaçları olduğunu beyan etti. Siz bu konuda bize yardımcı olur musunuz, diye sordu. Ben de merakla; Siz gayrimüslimsiniz, helal gıda ile sizin ilginizi merak ettim, deyince helal gıdanın ekonomik açıdan önemini çok güzel ifade eden şu sözü söyledi: Geleceğin parası helal gıdadır". Yani gelecekte çok para kazanmak istiyorsan helal gıda üretimine gir demek istedi.

##### 4.2. Dinî Açıdan Helal Gıda

Helal gıdanın dinî boyutuna gelecek olursak: Helal; dinimizin 'tüketebilirsiniz, kullanabilirsiniz' dediği her şey ve bu şeylerin hükmüdür. Her helal sağlıklıdır. Fakat sağlıklı olan her şey helaldir diye bir kaide yoktur. Mesela iki tane sağlıklı koyunun usta eller tarafından temizlik kurallarına dikkat

edilerek kesildiğini dūřunelim. Bu koyunları sağlık açısından dūřundūđumuzde ikisi de aynıdır ve sağlıklıdır. Fakat bunlardan biri hırsızlık malı ise bu koyun sağlıklı ol-

masına rağmen haramdır. Ŗyleyse helalin, sağlıklıdan Ŗte Ŗzel bir yanı, din bir tarafı, manevı bir boyutu vardır. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu konuda ŖŖyle buyurmuştur: ‘‘Adam uzun yorucu bir yola çıkar, Ŗstū bař dağınık, tozlu olur, elini gŖge uzatarak ‘Ya-rabbi! Yarabbi!’ diye yalvarır. Hālbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır... Haramdan gıdalanmıştır. Bunun duası nasıl kabul olunsun ki’’ (Mūslim, Zekāt, 65 no: 1015, Tefsir/Bakara, 36). Bu hadis-i şerifin beyanına gŖre ibadetlerimizin bile kabulū helal gıdaya bağlıdır.

### 5. Dīnī Toplumların / Ŗmmetlerin Helal Gıda Konuları

Dūnya Ŗzerinde etkili Ŗmmetler Yahudiler, Mūslūmanlar, Hristiyanlar ve Budistlerdir. Yahudiler 20-25 milyon, Hristiyanlar 2 milyar, Mūslūmanlar 2 milyara yakın ve Budistler 1- 1,5 milyar civarındadır. Bu Ŗmmetler içerisinde kendilerine gŖre helal ve haram konularında en hassas davrananlar Yahudilerdir. Bunlardan sonra Mūslūmanlar gelir. Hristiyan ve Budistlerde ise haram diye bir kavram kalmamıřtır. Yurtdıřına giden Mūslūmanlara gıda konusunda tereddūt yařamaları halinde Yahudilerin gıdalarını tercih edebilecekleri sŖylenir. Mūslūmanlar olarak Hristiyan’ın yediđi et yerine, Yahudi’nin yediđi eti tercih ederiz. Ŗnkū Yahudilerin kendilerine gŖre çok titiz kuralları vardır. O kurallar bizim için geçerli olan kuralları da içermektedir. Yahudilerin nūfusu, Mūslūmanlara gŖre çok çok az olmasına rađmen bu konuda Mūslūmanlardan daha etkilidirler. Ŗnkū onlar, cemaat bilincine ulařmıřlar, global dūzeyde organize olmuřlardır. Bir hadīs-i řerifte ‘‘Allah’ın eli cemaatin Ŗzerindedir’’ buyrulmuřtur [Tirmizi

(1981), Fiten, 7; Nesāī (1981), Tahrim, 6]. Onlar cemaat olmayı/olabilmeyi bařarabildikleri için bunun bereketinden istifade etmektedirler. Mūslūmanlar ise maalesef 1,8 milyar olmasına rađmen cemaatleřmeyi becerebilmiř deđildirler.

### 6. İslamī Açıdan Helal Gıda

A’raf suresi 157. ayette Hz. Peygamberle ilgili olarak, ‘‘Bu Ŗmmī Resul Nebi tayyibātı helal, habāisi haram kılıyor’’ buyrulmuştur. Kur’an’da ‘‘yenilmez’’ denilen dŖrt Ŗeyin zikredildiğini gŖrŖyoruz. Bunlar; Ŗlū hayvan, kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanlardır (Maide, 5/3). Ayrıca içkinin de necis ve haram olduğu belirtilmiştir (Maide, 5/90-91).

Tabii ki Allah Teālā bu kadcılık bir izahla yetinmemiş, Resulūne de bazı açıklayıcı ilaveler yaptırmıştır. Hz. Peygamber, mesela, eřek etinin haram olduğunu bu Ŗekilde beyan etmiştir.

Neticede Kitab ve Sūnnet umumi ilkeleri beyan ettikten ve bir kısım Ŗrnekleri de zikrettikten sonra geri tarafını ictihada bırakmıştır.

Kitab ve Sūnnetin bizzat beyan ettikleri Ŗeylerin dıřında kalanların hŖkmŖnŖn belirlenmesinde mezhebler iki ilkeye gŖre tesbit yapmaktadır:

**a. ‘Eřyada asıl olan (hŖkŖm), ibahadır/mubah olmaktır.’** Yani ne var ne yok, tŖm Ŗeyler helaldir, Kitab ve Sūnnetin haramdır dedikleri hariç. Buna gŖre Kitab ve Sūnnetin haram dedikleri Ŗeylerin dıřında kalan ve bŖyŖk yekŖn tutan Ŗeyler helal hŖkmŖnde olur.

**b. ‘Eřyada asıl olan (hŖkŖm), hŖrmettir/haram olmaktır.’** Yani ne var ne yok hepsi haramdır, Kitab ve Sūnnetin helaldir

dedikleri hariç. Buna göre ise Kitab ve Sünnetin beyanı dışında kalan şeylerin tümü haram hükmünde olur. [Davudoğlu (1984), 4/360 vd.; Elmalılı (ts), 1/19 vd.; İbnu'l-

Arabi (ts), 1/13 vd.; Kurtubi (ts), 1/251 vd.]

Umumiyetle Hanefilerin 2. kaide ile Maliki-lerin ise 1. kaide ile amel ettiklerini görmekteyiz. Onun içindir ki Hanefilere göre haram sayılan pek çok şey Malikilere göre helal sayılmıştır. Şafiiler ve Hanbeliler bu iki uç nokta arasında yer alıp Şafiiler Hanefilere yakın, Hanbeliler ise Malikilere yakın konumdadır.

Dünyada doğal gıdalar ancak 1,5 – 2 milyar insana yetecek kadar olduğuna, geride kalan yaklaşık 5 milyarın gıda ihtiyacını karşılamak zorunlu olduğuna göre insanlık, bu ihtiyacı karşılamak için sanayi üretimi gıdalara yönelmiştir. Öyle olunca da sanayi maddelerinin helal mi haram mı olduğu konusu, kendiliğinden gündeme gelmektedir.

Bunların helal veya haram olduklarını tesbit için başvurduğumuz ilke ‘İstihâle’ terimidir.

**İstihale:** İstihale teriminin net olarak tespiti için platform olarak laboratuvar çalışması yaptık. Fıkıh kaynaklarında geçen bütün istihale örneklerini laboratuvarında inceledik. Netice şöyledir: İstihale büyük oranda kimyasal dönüşümdür ancak fikhî anlamda geçerli olan istihale için ince bazı şartlar daha vardır. Yani her istihale kimyasal dönüşümdür ama her kimyasal dönüşüm istihale olmayabilir. Özetle:

İstihale bir halden başka bir hale geçiş yani hal değiştirme olayı demektir. Necis ve haram olan bir şey, fikhî anlamda istihale ile temiz ve helal hale gelir. Bunun tersi de olur. Mesela üzüm suyu helal ve temizdir. İstihaleye uğrar da şarap olursa haram ve

necis/pis olur. Bu şarap istihaleye uğrar ve sirke olursa bu defa da necis ve haram olan şarap, sirkeye dönüşmekle temiz ve helal hale gelir. İdrar bulaşmış bir tahta düşününüz. Bu tahta necistir ve üzerinde namaz caiz olmaz. Ama o tahtayı yakıp kül haline getirdiğimizde küller temiz olur. Bu küller cebimizde iken namaz kılsak namaz sahih olur.

Bütün fikhî görüş ve incelemelerden sonra istihalenin tanımlanması konusunda sahip olduğumuz kanaat ve sonuç şudur:

Fikhî anlamda istihalenin meydana gelmesi için iki şart vardır:

1. Söz konusu hammadde, elementlerine veya kimyasal köklerine ayrılmış olacak,
2. Ortaya çıkan yeni ürün, hammaddeden vasıf olarak farklı olacak.

Bu iki şarttan birisi gerçekleşmeyecek olursa fikhen geçerli istihale meydana gelmez.

Yağlardan örnek verecek olursak: Üç asitli necis bir yağ (trigliserit) düşünelim. Üzerinde kimyasal bir işlem yapıp onu tek asitli (monogliserit) yağ haline getirelim. Bu olayda kimyasal bir dönüşüm olmuştur ama yağ vasfı değişmemiştir. Öyleyse bu monogliserit yağ temiz değildir. Fakat bu necis yağdan sabun elde ettiğimizi düşünelim: Hem kimyasal dönüşüm olmuş ve yapı değişmiş hem de yağ farklı vasıfta yeni bir maddeye dönüşmüştür. Öyleyse bu necis yağdan elde edilmiş olan sabun temizdir. O sabun üzerimizde iken namaz kılsak namaz sahihtir. İslam ümmetinin imtihanlarından biri olan domuz kaynaklı bir madde sun'î olarak istihaleye uğratılsa o ürünleri kullanmak caiz değildir.

**Buharlaşma:** Fiziksel bir olay olan buharlaşma da fikhî anlamda istihale hükmünde

dir. Onu şöyle ifade etmek istiyoruz: ‘**Bir şeyin buharı/gazı, kendisi hükmünde değildir.**’ Yani necis bir şey buharlaştırılırsa o buhar temizdir. Bu buhardan elde edilen

ürünler de temizdir. Buhardan elde edilen üründe hammaddedeki vasfın kaybolmuş olması, ürünün farklı vasma girmiş olması şarttır. Mesela yemek yemek orucu bozar ama buharını içimize çektiğimiz zaman orucumuz bozulmaz. İlacı içtiğimiz zaman orucumuz bozulur ama o ilacı sıcak suya koyup buharını içimize çektiğimiz zaman orucumuz bozulmaz. İçki içen kişiye içki cezası hak olur ama kokusunu alarak sarhoş olmuş kişiye aynı ceza verilmez. Ona, caydırıcı başka hafif bir ceza (ta’zir) verilir. İdrarı kaydattığımızda o buhardan dolayı ıslanmış bir bez ile namaz sahih olur. Allahu a’lem.

Şarap buharlaştırılıp damıtılarak ondan rakı elde edilse, temiz ve helal hale gelmez. Çünkü vasıf değişikliği meydana gelmemiştir: Şarap da rakı da sarhoş etmektedir.

### Bazı örnekler;

**a. Jelatin:** Helal gıda konusunda çok sık karşılaştığımız hususlardan biri de jelatin konusudur. Jelatin sakızdan yoğurda kadar çok geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Jelatin üretimi esnasında istihale meydana gelmez. Jelatin üretiminde kimyasal bir değişim söz konusu değildir. Olay tamamen fizikseldir. Dolayısıyla jelatin helal kaynaklı ise helaldir, haram kaynaklı ise haramdır.

**b. Alkol:** Gıda ve ilaç sektöründe alkol de büyük yer tutmaktadır. İslâm’da alkol denildiği zaman sadece **etil alkol** (etanol) anlaşılır. Kimyada alkoller karbon sayısına göre 10 çeşittir. İslam’a göre kimyacıların on çeşit alkolü içerisinde haram ve necis olanı sadece etil alkoldür. Etil alkolün karbon sayısı 2’dir. 3 veya 5... karbonlu alkollere

İslâm haram demez. Çünkü etil alkol dışındakiler sarhoş etmemektedir. Bu sebeple gıda maddelerinin üzerinde alkol yazıyorsa ve bu etil alkol ise ona haram deriz. Etil alkolün necis olup olmadığı konusunda ise görüşler şöyledir:

Hanefilerde kısmen ihtilaf olmakla birlikte hurma ve üzümde elde edilmiş olan etil alkol necistir, diğer kaynaklardan elde edilenler temizdir. Yani bu temiz alkol tıpta vs.de kullanılabilir, üzerimize bulaşmışsa onunla namaz olur. Ama etil alkol üzüm ve hurma kaynaklı ise necistir, bu alkolün bulaştığı elbise ile namaz olmaz. Unutmayalım ki hangi kaynaktan olursa olsun etil alkolü içmek haramdır. Diğer mezheplerde ise kaynağı ne olursa olsun, sarhoş edici alkol necistir, üzerimize bulaştığı zaman o elbise ile namaz olmaz. Türkiye’de üretilen alkoller umumiyetle şeker pancarından elde edilmektedir. Üzüm kaynaklı alkol, sadece içki yapımında kullanılmaktadır.

Tüm mezhepler dikkate alınarak Helal İstisare Kurulu tarafından TSE’nin bilgi havuzuna şu şekilde bir kayıt düşüldü: “İçki maksatlı olarak üretilmiş olan etilalkol ve içecekleri, kaynağı ne olursa olsun, necistir ve haramdır. İçki maksatlı olarak üretilmemiş olan alkollerin de yine içilmesi caiz değildir ancak necis olmadıkları için tıpta veya dezenfektan olarak kullanılmalarında bir sakınca yoktur”.

Gıda maddelerine dışarıdan katılan etilalkol o gıda maddesini haram eder. Bazen gazlı meşrubatlara ve sun’î (katkılı) maden sularına çeşitli nedenlerle etil alkol katılabilir. Bazı kaynaklarda da içeceklere dışarıdan çözücü veya koruyucu olarak ilave edilen çok az miktardaki etilalkolün (%0,2 veya daha az) yok hükmünde sayılarak o içeceğin içilmesinin caiz olduğu ifade edilmektedir (Çayıröğlü, 2020). Ancak tara



fımızca, dışarıdan katıldıktan sonra hangi maksatla ve hangi miktarda olursa olsun bunun tüketime doğru olmadığı değerlendirilmektedir. Fakat, gıda maddesinin kendi içinde ve kendi kendine oluşan etilalkol, sarhoş edici seviyeye gelmedikçe haram olmaz. Gıda maddesinin ekşimesi ve üzerinin köpüklenmesi alkolleşmenin başladığının işaretidir. Sarhoş edici alkol oranı yaklaşık %3,5 – 4'tür. Mesela taze peynir ve taze ekmekte %0,5 oranında alkol bulunabilir. Bunlar bayatladıkça alkol oranı sıfırlanır. Boza ve kefirin tazesinde de oran aynıdır. Ancak, bunlar bayatladıkça alkol oranı artar ve keskin acı tat meydana gelir. Efendimiz (s.a.s.) üzüm veya hurmayı sabahleyin bir kaba koyar, üzerine su ilave eder, ağzını örter, akşama kadar bekletir ve onu içerdi. Aynı işlemi akşam yapar, sabah onu içerdi. İhmal olur da içmezse, köpüklenip ekşime başladığı için onu içmez ve dökerdi. [Müslim (1981), Eşribe, 79-81 (no: 2004); Ebu Davud (1981), Eşribe, 10 (no: 3713); İbn Mâce (1981), Eşribe, 12 (no: 3399)].

Sarhoş edici seviye, alkolün %3,5-4 seviyesinde olmasıdır ki bu oran biradaki alkol oranıdır. Ekmek, kefir, boza ve peynirde yeni ve taze iken içerisinde yaklaşık %0,5 oranında alkol vardır. Bu alkol kendiliğinden fermantasyon sırasında içerisinde oluşur. Fakat peynir ve ekmek bayatladıkça içlerindeki alkol sıfırlanırken kefir ve bozadaki alkol çoğalır. Gıda maddesinin kendi içinde alkol üretmesinin hükmü budur. Fakat gıda maddesine dışarıdan alkol katılırsa, oranı ne olursa olsun, bu helaldir denilemez. Meşrubat çeşitlerinde genellikle %0,2 civarında alkol vardır. Bu alkol dışarıdan katılmaktadır. Bunların içilmesi caiz görülmektedir.

**c. Peynir mayası:** Peynir mayasının en kaliteli buzağı, kuzu ve domuz yavrularının şirdenindeki/işkembesindeki sıvıdan elde

edilebilmektedir. Fakat bu yavrulardan elde edilen mayalar üretime yeterli gelmediği için bunların yerine laboratuvarlarda üretilmiş mikrobiyal mayalar kullanılmaktadır. Dolayısıyla peynir konusunda endişe edilecek bir durum yoktur.

## 7. Sonuç ve Öneriler

Helal gıda çalışmalarında ümmet-i Muhammed üç tane imtihan ile karşılaşmaktadır. Domuz, alkol ve köpek. Domuz haram olmasaydı en çok yatırım yapılacak hayvanların başında gelirdi. Hastalık ve beslenme meşakkati olmayan, ayrıca çoğalma hızı yüksek olan bir hayvandır. Helal gıda araştırmalarında karşımıza çıkan bu üç Őeyle imtihan edilmekteyiz. Bunlara karşı gevşek davranmayıp Müslüman Şuurunu muhafaza etmeyi hatırd tutmamız gerekmektedir. Haramlara karşı titiz davranmamız, bizim yabancılaşmamıza ciddi engel teşkil eder. Gayrimüslim toplumlarda tek harama karşı titizlik bile Müslümanın simgesi olabilmektedir. Domuz ve köpek kaynaklı ürünler sun'î olarak istihaleye uğratılsa bile helal olmazlar. Doğal istihaleye uğramışlarsa diyeceğimiz olumsuz bir Şey yoktur. Dinimizin çok sıkı bir emrinin ve "Geleceğin parasının" helal gıda olması sebebiyle Müslümanlar mutlaka helal gıda üretimine girmeli ve gıda konusunda İslam âleminin sıkıntıya dışmemesi için elinden geleni yapmalıdır.

Diğer taraftan Helal terimi, kaliteyi ifade etmez. Bizim, helalden sonra kaliteyi de belirtecek başka bir simge bulmamız gerekmektedir. Yani ürüne helal damgasını vurduktan sonra **kaliteyi** gösterecek başka bir simge/işaret kullanılmalıdır. Bu durum otellerde yıldız ile belirlenmektedir. Bizde de yıldız yerine pekâlâ hilal simgesi kullanılabilir. Mesela düşük kalite bir ürün için "Helal" damgasının yanına bir hilal, orta kalite için iki hilal, üst kalite için ise üç hilal işareti konulabilir. Böyle bir uygulama zamanla

uluslararası bir uygulama haline de gelecektir. Aynı şekilde turizmde de benzer bir simge belirlenebilir: Mesela **5 yıldız** otel yerine **“5 hilal”** otele geçmemiz gerekir diye öteden beri düşünmekteyiz. Ayrıca şunu da ekleyelim: Efendimiz (s.a.s.) su ve yemek **kaplarının ağzının örtülmesini** sıkı sıkıya tembih ederdi. Örtecek bir şey olmazsa bir kılıç, bıçak veya çubuk varsa kabın ağzına bunun Besmele çekilerek uzatılmasını, böylece zarar verecek olanların o kaba zarar veremeyeceğini söylerdi [Müslim (1981), Eş-ribe, 96-99 (no: 2010-2014)].

### 8. Kaynaklar

Buhari (1981). *Sahih*. İstanbul.

Çeker, O. (2021). *Kur'an-ı Kerim'in Envarından (Tefsir Özetli Meal)*. Konya.

Çayroğlu, Y. (2020). Alkol katılan gıdaların fikhî açıdan değerlendirilmesi. Harran Üniv. İlahiyat Fak. Derg. 26 (44): 89-108.

Davudoğlu, A. (1984). *Selamet Yolları*. Sönmez Neşriyat, İstanbul.

Elmalılı, M. H (ts). Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul.

İbn Mâce (1981). *Sünen*. İstanbul.

İbnu'l-Arabi (ts), Ebû Bekr. *Ahkâmu'l-Kur'an*. Beyrut.

Kurtubi (ts), Ş. *el-Câmi'li-Ahkâmi'l-Kur'an*. Beyrut.

Müslim (1981). *Sahih*. İstanbul.

Nesâî (1981). *Sünen*. İstanbul.

Tirmizi (1981). *Sünen*. İstanbul.